

УДК 338.001:330.34: 330.35

В.В. Кулик

Наукова діяльність в системі економічного кругообігу

Розглядаються питання дослідження економічного кругообігу в науковій діяльності національної економіки в рамках концепції системи національних рахунків (СНР ООН). Дослідження процесів відтворення проведено на основі системи рахунків Таблиці витрати-випуск України; побудовано граф, матрицю фінансових потоків виду економічної діяльності та систему рахунків.

Ключові слова: наукова діяльність, ВВП, економічний кругообіг, процеси відтворення, вид економічної діяльності, система національних рахунків, таблиця витрати-випуск.

The problems of an economic turnover research in scientific activity of the national economy within the framework of the system of national accounts (SNA UN) conception are considered. The reproduction process researches have been analyzed on base of the Input-Output Tables of Ukraine. The chart, the financial flow matrix and the system of accounts of the scientific activity are built.

Key words: scientific activity, GDP, economic turnover, reproduction process, kind of economic activity, system of national accounts, input-output table.

Вступ. Системне дослідження процесів економічного кругообігу доцільно проводити на основі міжнародних стандартизованих інструментаріїв моніторингу та аналізу, що ґрунтуються на методології системи національного рахівництва (СНР ООН)[1]. СНР ООН дозволяє досліджувати процеси економічного відтворення інституційних секторів, видів економічної діяльності (ВЕД), зовнішньоекономічної рівноваги тощо. Використання спеціалізованих аналітичних інструментаріїв уможливує комплексно спостерігати та аналізувати відтворення окремих інституційних елементів економічної системи,

етапи економічного кругообігу, їх якісні характеристики тощо.

Розглянемо в даній роботі процеси відтворення ВЕД «Дослідження і розробки» в рамках концепції національних рахунків України[2,3]. Побудуємо систему стандартних моніторингових рахунків відтворення ВЕД, на їх основі дослідимо попит і пропозицію, виробництво, утворення доходів в ВЕД, пропорції відтворення тощо.

Аналіз останніх дослідження. Таблиця витрати-випуск (ТВВ) [1] органічно інтегрована до СНР ООН і складає потужний інструмент системного дослідження відтворення ВЕД національної економіки. Подання ТВВ в аналітичній формі, де чітко виділені етапи економічного кругообігу в рамках певної системи рахунків, дозволяє послідовно комплексно досліджувати етапи економічного кругообігу ВЕД, окремі проблеми відтворення, пропорції та динаміку окремих макроекономічних агрегатів тощо.

Подібні роботи проводилися щодо транспортної галузі [4], сільського господарства [5], ґрунтуючись на класифікаціях загального класифікатора галузей народного господарства (ЗКГНГ). Дослідження галузевого відтворення здійснювалося в рамках загальної моделі відтворення національної економіки [6].

Невирішені проблеми. Перехід до міжнародних класифікаторів видів економічної діяльності (від ЗКГНГ до КВЕД – від галузі «Наука і наукове обслуговування» до ВЕД «Дослідження і розробки»), необхідність дослідження процесів відтворення окремих ВЕД в Україні в минулому та вироблення пропозицій щодо удосконалення галузевого відтворення на майбутнє змушує повернутися до даної теми і даного інструменту. Поетапний аналіз здійснюється в контексті моделі загального відтворення національної

економіки, і дозволяє виявити на перший погляд непомітні процеси галузевого відтворення, виокремити їх особливості. За останні роки система статистичної звітності зазнала змін, що потребує врахування при дослідженні процесів відтворення ВЕД. Подолання соціально-економічної кризи та вихід на траєкторію сталого соціально-економічного розвитку потребує сучасних підходів до моніторингу та управління процесами відтворення ВЕД національної економіки, досягнення цільових завдань зростання при підтримці оптимальних пропорцій відтворення ВЕД.

Мета. Побудуємо графоаналітичну модель відтворення ВЕД «Дослідження і розробки», відповідну систему рахунків відтворення, проаналізуємо окремі проблеми кругообігу.

Основний матеріал. В цілому процеси відтворення досліджують в рамках орієнтованого графа (див. схема 1), де вершини графа складають рахунки економічного кругообігу, а дуги – потоки товарів і послуг, фінансових ресурсів, доходів.

Такий підхід доцільний при вивченні відтворення національної економіки як одного ВЕД, а також при дослідженні економічного кругообігу одного ВЕД або групи споріднених ВЕД. Система рахунків (I-V) цілком збалансована за ресурсами і використанням, що дозволяє здійснювати системний моніторинг, аналіз попиту та пропозиції в даному ВЕД, проміжного споживання, процесів виробництва, утворення доходів та зовнішньо торгівельної рівноваги. Рахунки Товарів і послуг (I) та Проміжного споживання (II) збалансовані за визначенням.

Рахунки (III-V) є похідними і містять розрахунок доходів економічного кругообігу ВЕД – Валового

внутрішнього продукту (ВВП), Валової доданої вартості (ВДВ), Валового прибутку, змішаного доходу, Чистого експорту. Рахунки (VI-VIII) залишаються відкритими, оскільки відображають лише окремі потоки товарів/послуг/ та фінансових ресурсів, що пов'язані з первинним розподілом доходу, використанням наявного доходу та капіталоутворенням.

Повний аналіз цих рахунків можливий в рамках консолідованих рахунків інституційних секторів (КРiС), інституційним агрегатам яких ставляться у відповідність макроекономічні показники ВЕД.

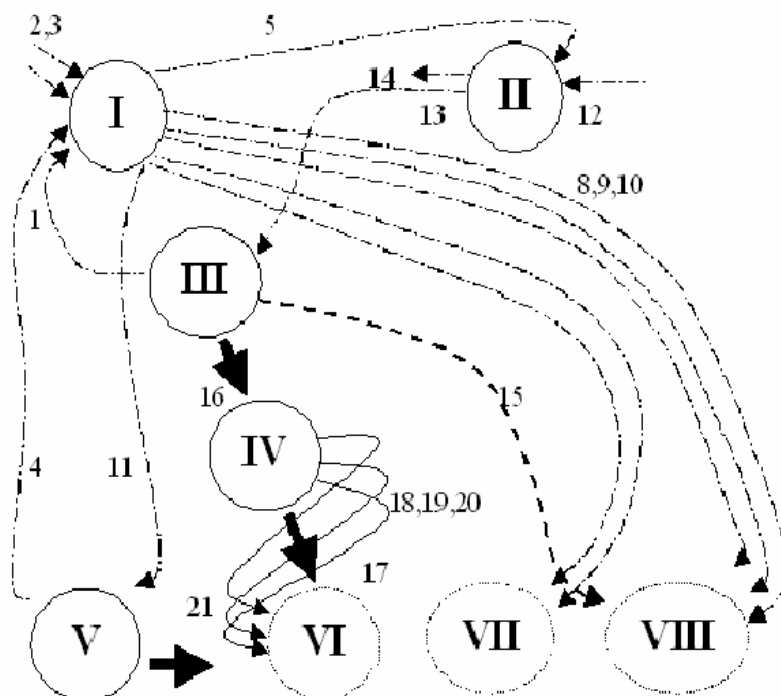

Схема 1. Зважений орієнтований граф для аналізу економічного кругообігу ВЕД національної економіки в рамках річного циклу відтворення.

(Вершини : система рахунків для аналізу процесів відтворення. Лінії : пунктирна з крапкою – операції з товарами і послугами, суцільні тонкі – розподільчі операції, пунктирні – інші нагромаджуючі записи, суцільні жирні – балансуючі статті.)

Рахунки :

I – «Товарів і послуг»

V – «Зовнішній товарів і послуг»

II – «Проміжного споживання товарів і послуг»

VI – «Розподілу первинного доходу»

III – «Виробництва»

VII – «Використання»

секторів та ВЕД, зокрема їх зовнішньоекономічний аспект відтворення. Нерозвиненість інституційної інфраструктури централізованої економіки зумовлювала групування галузей в натурально-вартісному балансі за ознакою «господарських» галузей, дозволяючи тим самим поєднати натурально-вартісну та адміністративну структуру господарства [7, с.238].

Ці принципово різні концепції групування галузей привертають увагу до процесів галузевого відтворення в умовах перехідної економіки, формування відповідної ринкової інфраструктури національного господарства, сталого функціонування ринків, їх росту тощо. В силу необізнаності часто не проводять різниці між цими концептуально різними положеннями галузевого групування, що деформує дійсний аналіз економічного кругообігу, а також ускладнює упорядкування ринків, підтримку правильних пропорцій їх відтворення, зростання – конкурентоспроможної пропозиції товарів(послуг), формування об'єктів власності, забезпечення якісних показників функціонування на взаємопов'язаних етапах кругообігу тощо. Від цього головним чином залежить стале функціонування власне даного ВЕД (відповідних ринків капіталу та праці, неухильне зростання їх доходів, формування соціально-економічних пропорцій відтворення галузі тощо), а також суміжних ВЕД, національної економіки в цілому.

Трансформаційні процеси – будь-то перехід до централізованої або ринкової економіки – поєднують спільні риси, що характеризуються процесами ломки та формуванням ринків, зміною законів їх функціонування, інституційного складу економіки, відповідно соціально-економічними взаємовідносинами тощо. Трансформація

економіки проявляється саме через зміну соціального і економічного порядку і відповідно галузевих аспектів відтворення. В.Ойкен пов'язує становлення централізованого економічного порядку і вплив останнього на галузеву структуру господарства [8]. В просторово-часовому вимірі науковий світогляд як складова частина наукової діяльності зазнає змін: «...науковий світогляд змінюється в різні епохи в різних народів, має свої закони змін і визначені ясні форми прояву» [9, с.193].

Процеси деформації структури економіки відбуваються при переході до ринкової економіки. Несформованість ринків – товарів і послуг, капіталів, праці – і відповідно прозорих механізмів їх функціонування не сприяють стабілізації відтворення національного господарства. З іншої сторони, наслідком цього є швидкоплинна інфляція, яка призводить до погіршення галузевої структури економіки – зростання частки сировинних та низько технологічних галузей, погіршення якісних параметрів галузевого кругообігу, зовнішньої економічної рівноваги. В цих умовах зменшується частка високотехнологічних галузей, в т.ч. галузі «Наука і наукове обслуговування» (табл.1). Динаміка структурних показників свідчить про негативні тенденції розвитку галузі в 1994–1999рр. і потребує поглибленого вивчення такої ситуації в рамках системи рахунків кругообігу. Незважаючи на деяку стабілізацію державних витрат на наукову діяльність, негативна динаміка відтворення зберігається і в ВЕД «Дослідження і розробки» в 2000-2007рр. (табл.2).

Таблица 1.

ВВП галузі «Наука і наукове обслуговування» та колективне кінцеве споживання товарів і послуг галузі в структурі ВВП України, 1994-1999рр., %.

	1994	1995	1996	1997	1998	1999
ВВП галузі в структурі ВВП України (в %)	1,86	1,14	1,12	1,18	1,05	1,03
Кінцеве споживання сектору загального державного управління (СЗДУ) товарів і послуг галузі «Наука і наукове обслуговування» в структурі ВВП України (в %)	0,71	0,50	0,43	0,39	0,34	0,27

Джерело : розраховано автором на основі Національних рахунків України за 1990-1999рр.

Таблиця 2.

ВВП ВЕД «Дослідження і розробки» та колективне кінцеве споживання товарів і послуг ВЕД в структурі ВВП України, 2000-2007рр., %.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
ВВП ВЕД в структурі ВВП України (в %)	0,91	0,99	1,01	0,85	0,74	0,73	0,67	0,76
Кінцеве споживання СЗДУ товарів і послуг ВЕД «Дослідження і розробки» в структурі ВВП України (в %)	0,40	0,37	0,47	0,55	0,49	0,50	0,48	0,47

Джерело : розраховано автором на основі ТВВ в цінах споживачів України за 2000-2007рр.

Одним із ефективних інструментів моніторингу та аналізу галузевого кругообігу є матрична форма подання системи галузевих рахунків кругообігу (табл.3). Таке подання кругообігу не лише дозволяє розглядати

відтворення ВЕД в рамках рахунків ТВВ та СНР ООН [2, 3], але і більш узагальнюючого інструментарію моніторингу та аналізу відтворення національної економіки, якою є матриця фінансових потоків (МФП).

Розгляд економічного кругообігу саме в рамках МФП дозволяє наочно відобразити взаємозв'язок ринків та етапів відтворення, проаналізувати поточні проблеми розвитку досліджуваного ВЕД, підготувати відповідні пропозиції щодо забезпечення рівноваги та росту, системно розглянути соціальні та економічні аспекти відтворення.

Рахунок товарів і послуг характеризує попит і пропозицію даного ВЕД (табл.3–4). Ринковий випуск товарів і послуг ВЕД (табл. 3, фінансовий потік 1) обумовлений попитом внутрішнього та зовнішнього ринків, а також конкуренцією, яку створюють імпортовані товари і послуги на внутрішньому ринку (табл.3, фінансовий потік 2). Матричне подання рахунків кругообігу ВЕД, зокрема попиту і пропозиції, записують у формі кошторису, виділяючи більш детально окремі аспекти відтворення (податки та субсидії на продукти, кінцеве споживання в розрізі інституційних секторів, інвестиції за категоріями тощо) (табл.4–8). Система рахунків річного кругообігу та фінансових потоків ВЕД «Дослідження і розробки» за 2007р. (табл.3) приведена в таблицях 4–8.

Рахунок виробництва характеризує етап виробництва товарів і послуг даного ВЕД. Сутність економічного кругообігу в тому, що виробництво товарів і послуг орієнтується не лише на внутрішні і зовнішні ринки збуту, але і ґрунтується на певній технології виробництва (табл.3, фінансовий потік 3), що гарантує зростання сукупних валових доходів – ВДВ (табл.3, фінансовий потік 4), і таким чином відтворення даного ВЕД або інституційної

одиниці. Зменшення енергоємності виробництва, інших виробничих витрат позитивно впливає на конкурентоспроможність – зменшення Проміжних витрат і відповідно зростання обсягів ВДВ ВЕД (табл.6). На мікроекономічному рівні поліпшення цих параметрів функціонування ВЕД залежить від системи встановлених цілей об'єкту регулювання і відповідно ефективності застосовуваних методів управління щодо досягнення цих цілей. В умовах кризи ключовим фактором виживання будь-якого виду економічної діяльності є оптимізація виробничих та інших витрат підприємства, суттєве поліпшення ефективності використовуваних ресурсів.

Рахунок утворення доходу відображає розподіл доходів виробництва (ВВП ВЕД) між факторами виробництва – працею і капіталом – та інституційними секторами – домашніми господарствами, не фінансовими і фінансовими корпораціями, сектором загального державного управління – у вигляді оплати праці найманих працівників, валового прибутку і змішаного доходу, чистих податків на виробництво та імпорт (табл.3, фінансовий потік 5; табл.7). Оптимальне поєднання факторів праці і капіталу¹ забезпечує конкурентоспроможність пропозиції товарів і послуг, постійне удосконалення ефективності виробництва, формування пропорцій сталого соціального та економічного відтворення, зокрема спрямування частини прибутків на інвестиційні цілі (табл.3, фінансовий потік 6) тощо. Зростаюча конкуренція має позитивний вплив не лише на стабільність цін та високий рівень забезпечення товарної пропозиції, але і в формуванні правильних пропорцій

¹ Оптимальність значною мірою залежить від існуючої соціальної культури спільноти.

відтворення ринків капіталів і праці, технологічному оновленні виробництва тощо.

Зовнішній рахунок товарів і послуг (табл.8) впливає із Рахунку товарів і послуг і найбільш узагальнено характеризує зовнішньоекономічну рівновагу досліджуваного ВЕД. В Україні даний ВЕД забезпечує зовнішньоекономічні надходження, що є позитивною ознакою.

Динаміка показників ВЕД в рамках рахунків кругообігу (табл.9–11) найбільш інтегровано характеризує процеси відтворення в частині попиту і пропозиції, виробництва, утворення доходу.

Таблиця 4.

Рахунок «Товари і послуги» ВЕД, млн. грн. (I).

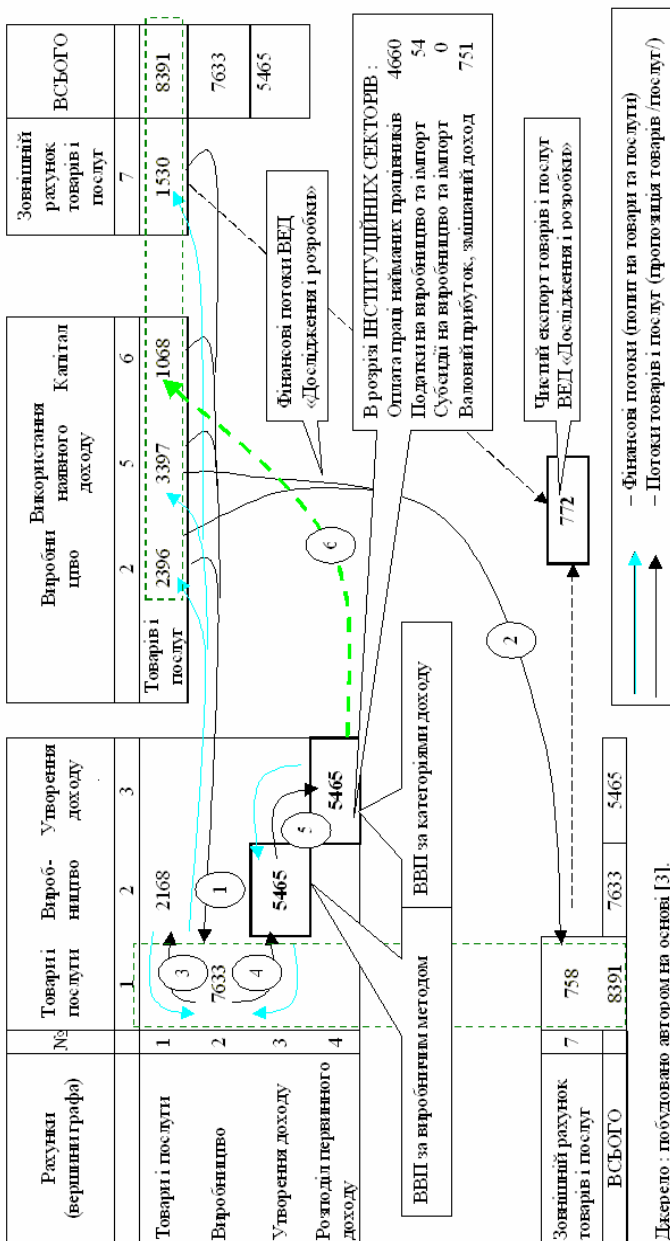
Використання (ПОПИТ)	2007	Ресурси (ПРОПОЗИЦІЯ)	2007
Проміжне споживання (ВЕД економіки) [5]	2396	Випуск (в основних цінах) [1]	7584
Кінцеві споживчі витрати [6,7]	3397	Податки на продукти та імпорт [2]	49
–Домашніх господарств		Субсидії на продукти та імпорт [3]	
–СЗДУ	3397		
–НКОДГ			
Валове нагромадження	1068		
–Валове нагромадження основного капіталу [8]	1543		
–Зміна запасів матеріальних оборотних коштів [9]	-475		
–Чисте придбання цінностей [10]			
Експорт [11]	1530	Імпорт [4]	758
ВСЬОГО	8391	ВСЬОГО	8391

Таблиця 3.

ВЕД «Дослідження і розробки» в рамках МФП та ТВВ в цінах споживачів України, 2007 р., млн. грн

Протоіяція та «перша» рахунки кругообігу

Попли на товари і послуги ВЕД

Джерело: побудовано автором на основі [3].

Таблиця 5.

Рахунок «Проміжне споживання товарів і послуг» ВЕД,
млн. грн. (II).

Використання (ПОПИТ)	2007	Ресурси (ПРОПОЗИЦІЯ)	2007
Проміжне споживання (ВЕД економіки) товарів і послуг ВЕД «Дослідження і розробки» [5]	2396	Проміжне споживання ВЕД «Дослідження і розробки» товарів і послуг в процесі виробництва [13]	2168
Проміжне споживання (галузями економіки) товарів і послуг інших галузей [12]	...	Проміжне споживання іншими галузями товарів і послуг в процесі виробництва [14]	...
ВСЬОГО	1110 526	ВСЬОГО	1110 526

Таблиця 6.

Рахунок «Виробництво» ВЕД, млн. грн. (III).

Ресурси	2007	Використання	2007
Випуск (в ринкових цінах)	7633	Проміжне споживання (даним ВЕД) [13]	2168
([1]+[2]-[3])		Валовий внутрішній продукт ВЕД [16] в т.ч.:	5465
		–Чистий внутрішній продукт	...
		–Споживання основного капіталу [15]	...
ВСЬОГО	7633	ВСЬОГО	7633

Таблиця 7.

Рахунок «Утворення доходу» ВЕД, млн. грн. (IV).

Ресурси	2007	Використання	2007
Валовий внутрішній продукт [16]	5465	Оплата праці найманих працівників [18]	4660
		Податки на виробництво та імпорт [19]	54
		Субсидії на виробництво та імпорт [20]	

		Валовий прибуток, змішаний дохід [17] в т.ч.:	751
		–Споживання основного капіталу[15]	...
		–Чистий прибуток, змішаний дохід	...
ВСЬОГО	5465	ВСЬОГО	5465

Таблиця 8.

Зовнішній рахунок «Товари і послуги» ВЕД, млн. грн. (V).

Використання (ПОПИТ)	2007	Ресурси (ПРОПОЗИЦІЯ)	2007
Імпорт [4]	1530	Експорт [11]	758
Зовнішнє сальдо товарів і послуг [21]	-772		
ВСЬОГО	758	ВСЬОГО	758

Виробництво наукової продукції характеризується попитом і пропозицією, які взаємообумовлені та збалансовані в натуральному і вартісному розрізі, можуть бути деталізовані по товарним і ціновим групам, а також системою валових та чистих доходів, відповідною їх динамікою.

Динаміка попиту і пропозиції ВЕД в 2000–2007рр. (табл.9) характеризується 1) зростанням експорту товарів і послуг, що забезпечує з 2004р. позитивне зовнішньоекономічне сальдо; 2) надвисоким імпортом товарів і послуг в 2001-2002рр.; 3) поступовим зростанням державних витрат та інвестицій; 4) зменшенням проміжного споживання, що вказує на зменшення попиту інших ВЕД на продукти ВЕД і є негативним фактором. Структурні пропорції, що суттєво відрізняються від загальної динаміки, повинні стати основою для подальших більш глибоких досліджень процесів відтворення і ситуації, що її викликала. Лише так формується досвід економічного

аналізу та системний підхід до розв'язання поточних проблем економічного циклу.

Таблиця 9.

Динаміка показників рахунку «Товари і послуги» (Баланс попиту та пропозиції), %.

Ресурси	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Випуск (в основних цінах)	89,0	53,2	58,2	93,1	94,0	92,9	91,4	90,4
Податки на продукти, імпорт	0,8	0,9	1,9	0,9	1,0	1,0	0,8	0,6
Субсидії на продукти, імпорт	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Імпорт	10,2	45,9	39,9	6,0	5,0	6,1	7,7	9,0
ВСЬОГО	100	100	100	100	100	100	100	100
Використання	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Проміжне споживання	83,5	79,8	73,9	50,6	51,2	36,9	27,4	28,6
Кінцеві споживчі витрати:	21,3	12,2	16,0	35,2	33,7	35,7	38,4	40,5
–Домашніх господарств	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0
–СЗДУ	21,3	12,2	16,0	35,2	33,4	35,7	38,4	40,5
–НКОДГ	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Валове нагромадження:	-12,6	1,3	3,1	7,5	6,9	10,6	17,3	12,7
–Валове нагромадження основного капіталу	0,0	0,0	2,5	7,7	13,5	13,7	19,1	18,4
–Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	-12,6	1,3	0,6	-0,2	-6,7	-3,0	-1,8	-5,7
–Чисте придбання цінностей	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Експорт	7,8	6,7	7,0	6,7	8,2	16,7	16,9	18,2
ВСЬОГО	100	100	100	100	100	100	100	100

Джерело : розраховано автором на основі ТВВ в цінах споживачів України.

Динаміка виробництва ВЕД характеризується відносно високою часткою ВВП в структурі випуску (табл.10), що вказує на ефективність і потенційну привабливість ВЕД. Даний рахунок також використовується для обчислення валової і чистої доданої вартості ВЕД. Система галузевої статистичної звітності з

часом змінюється – змінюється обсяг і структура показників спостереження (табл.10), – що ускладнює системне відстеження динаміки показників та похідні якісні співвідношення.

Таблиця 10.

Динаміка показників рахунку «Виробництво», %.

Ресурси	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Випуск (в ринкових цінах)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
ВСЬОГО	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Використання	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Проміжне споживання	45,9	46,4	42,2	46,2	38,9	42,2	42,3	46,4	44,6	41,8	28,4
Валовий внутрішній продукт:	54,1	53,6	57,8	53,8	61,1	57,8	57,7	53,6	55,4	58,2	71,6
–Чистий внутрішній продукт	45,2	41,9	48,1
–Споживання основ. капіталу	8,9	11,7	9,7
ВСЬОГО	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Джерело : розраховано автором на основі ТВВ в цінах споживачів України.

Рахунок утворення доходу – один із важливих індикаторів соціального та економічного відтворення ВЕД та інституційних секторів національної економіки, функціонування ринків найманої праці та капіталу, відтворення капіталу. Протягом 1996–1999 років частка оплати праці найманих працівників в структурі ВДВ галузі «Наука та наукове обслуговування» знижувалася, проте в 2003–2004 рр. частка оплати праці в структурі ВЕД «Дослідження і розробки» суттєво зростає, а валовий прибуток і змішаний дохід – зменшується (табл.11). Розвиток статистики ВЕД з 2000 року утаємничує чистий

прибуток і змішаний дохід, а це ускладнює аналіз структури капіталу, пропорції його відтворення. Подолання соціально-економічної кризи потребує встановлення довірчих відносин в суспільстві, зокрема формування соціально обґрунтованих пропорцій відтворення капіталу ВЕД, регулювання рентабельності ВЕД, попередження фінансових криз тощо. На нашу думку, з метою підтримки суспільної дискусії стосовно формування прибутків та капіталів в національній економіці має бути відкритий доступ до цієї статистики.

Таблиця 11.

Динаміка показників рахунку «Утворення доходу», %.

Ресурси	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
ВВП ВЕД	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
ВСЬОГО	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Використання	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Оплата праці найманих працівників	70,4	68,5	61,1	69,5	67,6	57,8	71,3	70,7	76,8	80,8	85,3
Податки на виробництво та імпорт	5,4	4,1	1,5	3,5	4,8	7,0	3,1	3,2	3,0	2,7	1,0
Субсидії на виробництво та імпорт	0,0	-0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0	0,0
Валовий прибуток, змішаний дохід:	24,2	27,6	37,4	27,0	27,5	35,2	25,6	26,1	20,2	16,5	13,7
–Споживання основного капіталу	16,5	21,8	16,7
–Чистий прибуток, змішаний дохід	7,8	5,7	20,7
ВСЬОГО	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Джерело : розраховано автором на основі ТВВ в цінах споживачів України

Зміна структури показників кругообігу та дослідження факторів, що призвели до цього, має стати основою подальших більш глибоких досліджень. Сталість структури і відповідно пропорцій відтворення свідчить про усталеність і урегульованість процесів відтворення.

ВЕД «Дослідження і розробки» розглядають в розрізі його підвидів – фундаментальних досліджень, прикладних досліджень та експериментальних розробок. Ефективність ВЕД визначається саме ефективністю внутрівиробничої кооперації підвидів діяльності ВЕД, усталеною системою внутрішніх соціальних відносин в організаціях, яка з часом змінюється.

СНР виділяє інституційний аспект розвитку галузевих ринків. З 1993 року виробництво товарів і послуг досліджуваного ВЕД цілком сконцентровано в секторі *нефінансових корпорацій*. Сьогодні навколо наукової діяльності продовжуються дискусії – чи не слід віднести цей ВЕД до неприбуткових видів діяльності? Фундаментальні дослідження як ВЕД відповідають таким вимогам, проте прикладні та експериментальні дослідження зорієнтовані на потреби ринку і мають включати винагороду у формі прибутків. В Україні фінансування наукової діяльності, і перш за все фундаментальних досліджень, здійснюється за кошти Державного бюджету, тому правомірним було б віднесення даного ВЕД саме до сектору загального державного управління, який має характеристики неприбуткового.

Наукову діяльність з підприємницькою поєднує багато спільних рис, притаманних обом сферам діяльності – впровадження нового і схильність до ризику, проектний підхід до робіт, перспективне бачення результатів

діяльності в удосконаленні суспільного устрою та рівня життя тощо. Обидва види діяльності складають основу інноваційно-технологічних зрушень в національній економіці, позитивно впливають на поліпшення якісних характеристик процесів відтворення, і відповідно відтворення внутрішніх ринків тощо.

Державну підтримку будь-якого ВЕД слід розглядати як налагодження безперешкодного кругообігу в ВЕД, на кожному з етапів відтворення – *попиту і пропозиції, виробництва, утворення доходу, зовнішньоекономічної рівноваги*. Це передбачає зростання показників доходів ВЕД (ВВП, ВДВ, Валового прибутку, Оплати праці найманих працівників, Чистих податків на виробництво та імпорт) при підтримці на всіх етапах оптимальних пропорцій відтворення ВЕД.

Багато питань відтворення виходять за рамки інструментарію СНР ООН, оскільки пов'язані із культурними, соціальними, філософськими, релігійними традиціями, існуючими уявленнями про реальність. «Наука, право, релігія, мистецтво становлять надструктуру, яка впливає з єдиної первинної структури – структури економічних засобів» [10, с.211]. На узгодженість отриманих наукових істин із пануючими уявленнями про світ вказує і В.І.Вернадський[9, с.285]. Науковий розвиток Вернадський В.І. розглядає через активізацію людського фактору як ключового фактору в наукових дослідженнях.

Зростання конкуренції в рамках національної економіки сприяє зростанню попиту підприємств на наукові дослідження і розробки, що забезпечують перехід на якісно новий технологічний рівень виробництва. Покращення соціально-економічної ефективності

внутрішнього ринку, якісних показників зовнішньоторговельної рівноваги потребують водночас технологічного оновлення виробництва в рамках сукупного економічного кругообігу. Це проявляється в зростанні попиту підприємств інших ВЕД на товари і послуги ВЕД «Дослідження і розробки». Дана ситуація неоднозначна і потребує більш глибоких досліджень сучасного стану споживання продукції ВЕД.

Якісне рішення означених задач необхідно віднаходити в рамках моделі економічного кругообігу, що поєднує пропозицію та попит, виробництво та утворення доходу, відтворення ринків праці і капіталу, інтелектуальної власності, кадрового потенціалу тощо. Наукова діяльність як ВЕД час від часу потребує кардинальних змін, що пов'язано із розвитком людства і розширенням знань про навколишній світ – «для органічної регуляції власного росту наука потребує час від часу ґрунтовної перебудови» [10, с.84].

Висновки. Розв'язання соціально-економічних проблем відтворення національної економіки, і ВЕД зокрема, досягнення соціальної справедливості необхідно віднаходити в площині формування безперерійно функціонуючого економічного кругообігу і «перш за все на шляхах підпорядкування процесу утворення доходів строгим правилам конкуренції, ризику та відповідальності» [8, с.408]. В цьому плані різні системи рахунків складають важливі інструменти моніторингу, аналізу та підтримки процесів економічного кругообігу в ВЕД та інституційних секторах, у виявленні проблем відтворення та системного їх рішення в рамках формування ринкової інфраструктури національного

господарства та соціально-орієнтованого економічного порядку.

Загальна модель економічного кругообігу складає основу для удосконалення процесів економічного кругообігу в ВЕД національної економіки, зокрема в рамках взаємозв'язаних етапів економічного та соціального відтворення. Ефективність відтворення суттєво залежить від прозорості попиту і пропозиції, підпорядкування його законам конкуренції і відповідальності, вилучення перешкод, що заважають нормалізації економічного кругообігу, зокрема відтворенню ринків праці і капіталу, зростаючій ефективності виробництва, соціального відтворення тощо.

Підтримка стійкого економічного росту потребує неупередженого аналізу процесів економічного кругообігу ВЕД в рамках річних циклів відтворення, пропорцій і динаміки формування валових та чистих доходів, соціального та економічного відтворення ВЕД, Формування мотиваційних стимулів розвитку ВЕД в контексті загальної моделі економічного кругообігу є однією із головних задач формування ефективно функціонуючої ринкової інфраструктури національного господарства.

Приведена система рахунків типова і може бути використана для системного моніторингу та аналізу кругообігу в інших ВЕД, обґрунтованого удосконалення відтворювальних процесів в ВЕД, вивчення інституційних (секторальних) аспектів відтворення ВЕД, відтворення ринків праці і капіталу, соціального стану, інноваційно-технологічних зрушень тощо.

Визначення та виокремлення галузей, інших інституцій ринкової інфраструктури господарства згідно

методології СНР ООН дозволяє не лише органічно взаємопов'язати їх в системі економічного кругообігу, але аналіз і підтримку пропорції відтворення національного господарства поставити на наукову основу, підпорядкувати економічний кругообіг завданням соціального та економічного розвитку.

Література :

1. System of National Accounts 1993. World Bank. – New York: UN, 1993, 711р. (ST/ESA/STAT/SER.F/2/REV.4).
2. Національні рахунки України за 2007 рік. Статистичний збірник. Державний комітет статистики України. Київ, 2009. – 248с.
3. Таблиця витрати-випуск за 2007 рік в цінах споживачів. Статистичний збірник. Державний комітет статистики України. Київ, 2009. – 47с.
4. Бакаєв О.О., Кулик В.В., Славоє М.А. Транспортна галузь у системі кругообігу національної економіки // Залізничний транспорт України. – 2002. – №2(29). – с.2–10.
5. Бакаєв О.О., Кулик В.В., Цюпко С.В. Економічний кругообіг доходів в сільському господарстві // Економіка АПК. – 2002. – №6(92). – с.53–62.
6. Бакаєв О.О., Кулик В.В. Загальна модель відтворення національної економіки // Моделі управління в риночній економіці: (Сб. науч.тр.) Общ. ред. Ю.Г.Лысенко; Донецкий нац. ун-т. – Донецк: ДонНУ, 2002. – Спец. выпуск по материалам Всеукраинской научно-методической конференции «Проблемы экономической кибернетики» (11–13 сентября 2002). – с.55–65.
7. Лопатников Л.И. Экономико-математический словарь. М.: Наука, 1987. – 509с.
8. Ойкен В. Основные принципы экономической политики. М., Изд-во "Прогресс", 1995. – 496с.
9. Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера /В.И.Вернадский; предисловие Р.К.Баландина. – М.: Айрис-пресс, 2008. – 576с.
10. Ортега-і-Гасет. Вибрані твори / Переклад з іспанської В.Бурггарда, В.Сахна, О.Товстенка. К.: Основи, 1994. – 420с.